

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

Гоменюк Наталя Анатоліївна

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-науковою програмою
Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат педагогічних наук, доцент Бойченко Валентина Василівна

РЕЦЕНЗЕНТ: кандидат педагогічних наук, професор Коберник Галина Іванівна

Захист відбудеться 18 травня 2022 року о 9:00 год. на засіданні ЕК кафедри педагогіки та освітнього менеджменту.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі педагогіки та освітнього менеджменту, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. №316

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ	
1.1. Проблема формування соціальної активності в наукових дослідженнях.	
1.2. Соціальна активність як чинник успішної соціалізації студентів в умовах закладу вищої освіти.....	
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	
2.1. Дослідження стану сформованості соціальної активності майбутніх учителів	
2.2. Обґрунтування шляхів удосконалення процесу формування соціальної активності майбутніх учителів в умовах закладу вищої освіти.....	
2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

Актуальність теми дослідження. Стрімкий суспільний розвиток на тлі постійних інформаційно-економічних удосконалень, оновлення педагогічних концепцій виховання, посилюють значення формування якостей конкурентоспроможної особистості і роблять проблему виховання соціальної активності студентів особливо актуальною та вагомую. Крім того, актуальність проблеми обумовлена великою мірою кризою педагогічних цілей і цінностей, що виявляється не тільки в теорії, але й у виховній практиці, і зумовлює потребу у створенні нових технологій та програми формування соціальної активності студентів – майбутніх учителів.

Завдання, що ставляться перед освітою у Законах України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту», у Концепції Нова українська школа тощо стосуються формування соціальної активності підростаючого покоління як важливої умови розбудови демократичної правової держави та розвитку відповідального громадянського суспільства, що зумовлює модернізацію системи освіти в Україні. Національна доктрина розвитку освіти акцентує увагу на усвідомленні необхідності грамотного застосування в освітньому процесі науково-творчого підходу, педагогічно-коректного супроводу і у формуванні соціальної активності майбутніх учителів. У Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», Професійному стандарті на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти», актуалізуються вимоги до майбутніх учителів, зокрема до їхньої соціальної активності.

Особливе значення приділяється розвитку активності майбутніх учителів як міри цілеспрямованого, планомірного пізнання, здатності до спілкування, свідомої трудової та соціальної діяльності, перетворенню навколишнього середовища й власної особистості.

Розбудова незалежної Української держави неможлива без оновленої національної освіти, розробки прогресивних технологій, гуманізації,

диференціації та інтеграції навчання, науково обґрунтованої системи формування соціальної активності майбутніх громадян.

Проблема соціальної активності громадян, її багатогранність завжди була в полі зору науковців. Важливим напрямом досліджень залишається завдання формування соціальної активності, їй присвячено ряд досліджень, зокрема: П. Конанихіна, Т. Коннікова, А. Лутошкіна, І. Мар'єнко, А. Мудрика, М. Рожкова, Л. Спіріна, Л. Уманського, С. Хозе, Г. Філонова, М. Ященко.

Із позицій загальнофілософського та соціологічного підходів досліджували проблему І. Панцхава, Т. Даутов, Л. Сохань, Г. Батіщев, Л. Буєва, Г. Гак, Г. Смірнов, М. Петросян, В. Тугарінов, Г. Френцев та ін..

Різні аспекти соціальної активності досліджували в педагогіці – І. Андрамонова; Т. Льовкіна, Л. Фарафонова; В. Зінченко; М. Антонова; І. Голованова, Л. Белова; Л. Барилкіна, М. Нам, О. Нісман; у психології – В. Єльцова, Д. Корнієнко, Є. Велічко, філософії – Г. Зикова, В. Черепанов, С. Мордкович, В. Філімонов, Д. Фролов, О. Єлісєєв, в соціології – А. Сергієнко, що є свідченням зростання її науково-практичної актуальності.

Високо оцінюючи значущість досліджень, присвячених проблемі соціальної активності маємо відзначити, що є потреба в подальшому вирішенні завдань щодо пошуку ефективних шляхів формування соціальної активності студентів. Особливої актуальності набуває дослідження проблеми формування соціальної активності в системі підготовки майбутніх учителів, тобто окреслення не лише теоретичних засад цього феномену, але й пошук нових форм, методів та засобів його реалізації.

Соціальна активність майбутніх учителів виявляється у таких якостях як відповідальність, ініціативність, самостійність, сумісна творча діяльність студентів і педагогів в умовах закладу вищої освіти.

Одним із перспективних завдань педагогічної освіти є не тільки успішна соціалізація студентської молоді, але й розвиток в них індивідуальних творчих здібностей, підтримка особистої самоцінності,

ініціювання та розширення соціальних аспектів їхньої пізнавальної діяльності та формування соціальної активності як засобу життєтворчості особистості.

Отже, актуальність проблеми формування соціальної активності майбутніх учителів та потреба її детального вивчення зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: «**Формування соціальної активності майбутніх учителів в умовах закладу вищої освіти**»

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності шляхів удосконалення процесу формування соціальної активності майбутніх учителів в умовах закладу вищої освіти.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- 1) Здійснити теоретичний аналіз проблеми та обґрунтувати основні положення щодо формування соціальної активності майбутніх учителів.
- 2) Визначити рівень соціальної активності студентів – майбутніх учителів.
- 3) Виявити та обґрунтувати ефективні шляхи удосконалення процесу формування соціальної активності майбутніх учителів.

Об'єкт дослідження – процес формування соціальної активності майбутніх учителів у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – шляхи удосконалення процесу формування соціальної активності майбутніх учителів в умовах закладу вищої освіти.

Методи дослідження. Для реалізації мети й розв'язання окреслених завдань використано комплекс методів дослідження: *теоретичні* – аналіз теоретичних джерел щодо проблеми формування соціальної активності, класифікація й систематизація теоретичних понять; *емпіричні* – спостереження, бесіди, анкетування, тестування, експертне оцінювання; узагальнення педагогічного досвіду, педагогічний експеримент.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі історичного факультету Уманського державного

педагогічного університету імені Павла Тичини. У дослідженні брали участь 64 студенти III курсу, майбутні вчителі історії.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

– окреслено ефективні шляхи удосконалення процесу формування соціальної активності студентів – майбутніх учителів в умовах закладу вищої освіти; з'ясовано особливості його реалізації в позааудиторній діяльності педагогічного університету; визначено змістове наповнення процесу формування соціальної активності студентів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що сформульовані в роботі теоретичні положення, висновки, а також представлені експериментальні дані можуть бути використані в практиці виховної роботи педагогічних закладів освіти в процесі підготовки студентів до професійної діяльності; в системі підвищення кваліфікації вчителів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати магістерської роботи доповідались та обговорювались на науково-практичних конференціях та семінарах: шляхом участі у Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика» (Умань, 24 листопада 2021 р.), науково-практичному семінарі «Використання ідей В.О. Сухомлинського у формуванні педагогічної компетентності майбутніх учителів» (2021 р., Умань).

Публікації. Основні положення дослідження публікувались у тезах «Проблема формування соціальної активності майбутніх учителів в умовах закладу вищої освіти».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (95 найменувань), додатків. Повний обсяг роботи становить 98 сторінок, основний текст – 80 сторінок.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення та нове розв'язання актуальної проблеми, що стосується удосконалення процесу формування соціальної активності майбутніх учителів у взаємодії аудиторної та позааудиторної роботи в умовах закладу вищої педагогічної освіти, що виявляється в обґрунтуванні шляхів, які обумовлюють зміст, форми, методи організації означеного процесу у підготовці майбутніх учителів. Результати дослідження засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави для таких висновків.

Соціально-політична нестабільність закономірно зумовлює підвищення вимог до людини, до її здібностей соціалізуватися в сучасному світі, забезпечити цілеспрямоване збагачення соціальним досвідом та розширенням комунікативної взаємодії. Ефективному формуванню соціальної активності студентів – майбутніх учителів сприяли: комплексний підхід до вирішення досліджуваної проблеми; цілеспрямована та доцільно організована робота з ними; залучення до форм ефективної взаємодії, інтерактивних технологій в умовах аудиторної та позааудиторної діяльності, взаємодія з громадськими організаціями тощо.

Завдяки аналізу наукових поглядів щодо особливостей формування соціальної активності вдалося встановити, що проблема соціальної активності розглядалася в різні історичні епохи. Вона знайшла відображення у численних працях науковців, у визначенні проявів і форм, умов формування соціальної активності та психологічних особливостей розвитку особистості студента.

Сучасний етап розвитку суспільства розглядає соціальну активність як інтегральну якість особистості, яка охоплює багатоаспектний прояв сформованості різних сфер особистості. Встановлено, що сутність поняття «соціальна активність» трактується як суттєва інтегральна якість, яка охоплює характеристику способу життєдіяльності суб'єкта у всіх її сферах, що виявляється у здатності до саморуху, в процесі якого особистість

постійно активно взаємодіє з навколишнім світом, проявляючи свої вольові зусилля, комунікативні вміння, реалізує творчий потенціал.

З'ясовано, що формування соціальної активності у майбутнього вчителя зумовлюється станом сформованості його особистісних сфер: мотиваційної, комунікативної, інтерактивної, соціальної, емоційно-вольової, інтелектуальної, оцінних та самооцінних відносин. А також виявлено, що формування соціальної активності у студентів відбувається за допомогою колективу, куратора, середовища університету.

Формування соціальної активності визначають: потреба у спілкуванні, комунікативні вміння, вольова організація особистості, складовими якої є цілеспрямованість, ініціативність, наполегливість, рішучість, дисциплінованість, витримка, організованість, самостійність, активність, сміливість, стриманість, старанність, толерантність, незалежність, відповідальність, продуктивність тощо. При формуванні та реалізації соціальної активності існують певні особливості, що зумовлюють специфіку процесу формування означеної якості особистості.

Проаналізовано складники з відповідними якостями: *діяльнісний* – готовність ініціативно підключитися в усі види предметної діяльності; мотиваційний – прагнення оволодіти для цього вміннями, навичками, отримати відповідні знання; соціально-адаптаційний – прояв активної позиції в міжособистісних стосунках непримиренне ставлення до антисуспільних проявів і негативних якостей; соціально-комунікативний – виражена ініціативність, відповідальність і самостійність у виконанні колективної справи; комунікативність. Описано рівні сформованості соціальної активності майбутніх учителів у взаємодії аудиторної та позааудиторної діяльності (низький, середній, високий) та виявлено, що значний відсоток студентів має сформовану соціальну активність на низькому рівні (46,5%). Така ситуація детермінована тим, що проблемі цілеспрямованого формування соціальної активності приділяється недостатня увага, зокрема потребує значного удосконалення науково-теоретичне та методичне

забезпечення роботи ЗВО з формування соціальної активності студентів; теоретико-практична підготовка педагогів до формування соціальної активності майбутніх учителів в умовах закладу вищої освіти у взаємодії аудиторної та позааудиторної діяльності, що вимагає удосконалення шляхів формування соціальної активності.

Виявлений стан сформованості соціальної активності спричинив невідкладну потребу в організації відповідних ефективних засобів, форм та методів формування соціальної активності майбутніх учителів. З цією метою запропоновано шляхи щодо удосконалення процесу формування соціальної активності студентів в умовах закладу вищої освіти.

Підтверджено, що в результаті впровадження запропонованих засобів форм, методів щодо формування соціальної активності у взаємодії аудиторної та позааудиторної діяльності у студентів експериментальної групи: сформувалась потреба у спілкуванні, комунікативні вміння, рівень сформованості вольової організації зріс відповідно забезпечення процесу формування соціальної активності – вони стали значно відповідальнішими, більш самостійними, стриманішими, цілеспрямовано наполегливими; підвищився рівень гуманістичної спрямованості у ставленні до ровесників.

Наявність статистично значущих показників в експериментальній групі у порівнянні з контрольною довела оцінка динаміки рівня сформованості соціальної активності студентів у взаємодії аудиторної та позааудиторної роботи, зафіксовано переважання в ЕГ респондентів, які знаходяться на високому рівні розвитку соціальної активності (68,2%) та переміщення частини студентів на середній рівень сформованості означеної якості.

Отже, одержані результати засвідчують ефективність запропонованих шляхів удосконалення процесу формування соціальної активності майбутніх учителів в умовах закладу вищої освіти.